

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ

بسمه تعالی

عنوان تحقیق:

# بررسی تطبیقی آیات و روایات با موضوع عدالت

تهیه کننده:

مریم خسروی

حوزه ی علمیه الزهراء شهرستان مینودشت

تابستان ۱۴۰۳

## مقدمه :

در طول تاریخ بشریت، مفهوم عدالت همواره یکی از اساسی‌ترین و پرکاربردترین مفاهیم در زمینه‌های مختلف اجتماعی، سیاسی، اخلاقی و حقوقی بوده است. عدالت به‌عنوان یکی از اصول محوری در نظام‌های اخلاقی و حقوقی، جایگاه ویژه‌ای در تعالیم ادیان الهی به‌ویژه اسلام دارد. در میان آموزه‌های اسلامی، قرآن کریم و روایات اهل بیت (علیهم‌السلام) به‌عنوان دو منبع اصلی هدایت مسلمانان، به‌صورت گسترده به موضوع عدالت پرداخته‌اند و این مفهوم را از ابعاد گوناگون مورد بررسی قرار داده‌اند.

عدالت در اسلام نه‌تنها به‌عنوان یک اصل اخلاقی و فضیلت فردی، بلکه به‌عنوان یک وظیفه شرعی و اجتماعی مطرح شده است. این مفهوم به‌گونه‌ای در زندگی مسلمانان جایگاه دارد که قرآن کریم به کرات از آن سخن گفته و احادیث متعددی از پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) بر اهمیت اجرای عدالت تأکید دارند. عدالت در اسلام به معنای گسترده‌ای شامل می‌شود؛ از عدالت فردی در قبال خود، خانواده و همسایگان تا عدالت اجتماعی و سیاسی در سطح جامعه. همچنین، قرآن کریم به‌صراحت از انسان‌ها می‌خواهد که در همه امور زندگی خود عدالت را رعایت کنند و به هیچ وجه از آن تخطی نکنند.

در این مقاله، به بررسی تطبیقی آیات قرآن و روایات مرتبط با موضوع عدالت پرداخته می‌شود. هدف از این تحقیق، درک بهتر از مفهوم عدالت در اسلام و استخراج نکات کلیدی از آیات و احادیث است که می‌تواند راهنمایی برای زندگی فردی و اجتماعی مسلمانان باشد. همچنین، با بررسی و تحلیل موانع تحقق عدالت در جامعه اسلامی، تلاش شده است تا راهکارهایی برای اجرای بهتر این اصل اساسی ارائه شود.

قرآن کریم به‌عنوان کتاب آسمانی مسلمانان، در بسیاری از آیات خود به عدالت اشاره کرده و آن را به‌عنوان یکی از صفات برجسته خداوند معرفی می‌کند. خداوند در قرآن به‌عنوان عادل‌ترین قاضی و حاکم معرفی شده و انسان‌ها را به پیروی از این صفت دعوت می‌کند. در همین راستا، پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) نیز در بسیاری از سخنان خود بر ضرورت اجرای عدالت تأکید داشته‌اند. این تأکیدات نشان‌دهنده اهمیت بی‌چون‌وچرای عدالت

در جامعه اسلامی است، به‌گونه‌ای که بدون آن، دستیابی به سعادت دنیوی و اخروی ممکن نخواهد بود.

با توجه به اهمیت عدالت در آموزه‌های اسلامی، این مقاله سعی دارد تا با بررسی تطبیقی آیات قرآن و روایات، به تبیین دقیق‌تر این مفهوم بپردازد و نشان دهد که چگونه می‌توان از این منابع الهی برای ایجاد یک جامعه عادلانه بهره برد. این پژوهش به بررسی ابعاد مختلف عدالت، از جمله عدالت اجتماعی، اقتصادی، قضایی و سیاسی پرداخته و تلاش می‌کند تا به سوالات مهمی در زمینه اجرای عدالت در جامعه اسلامی پاسخ دهد.

در نهایت، این تحقیق به ارائه پیشنهادات عملی برای تقویت و نهادینه‌سازی عدالت در جوامع اسلامی می‌پردازد و نشان می‌دهد که چگونه می‌توان از آموزه‌های قرآن و اهل بیت (ع) برای مقابله با چالش‌ها و موانع پیش روی عدالت استفاده کرد. هدف اصلی این پژوهش، ارائه یک نقشه راه برای دستیابی به جامعه‌ای است که در آن همه افراد، فارغ از هرگونه تبعیض، بتوانند از حقوق خود بهره‌مند شوند و در محیطی عادلانه و متعادل زندگی کنند.

### **نکات کلیدی در مقدمه:**

- تأکید بر جایگاه عدالت در تاریخ بشریت و ادیان الهی، به‌ویژه اسلام.
- بررسی ابعاد مختلف عدالت در اسلام و اهمیت آن در قرآن و روایات.
- اشاره به اهداف پژوهش و رویکرد تطبیقی بین آیات و روایات.
- ارائه مقدمه‌ای برای تحلیل موانع و چالش‌های موجود در تحقق عدالت در جوامع اسلامی.
- بیان هدف نهایی تحقیق به‌عنوان ارائه راهکارهای عملی برای اجرای عدالت در جامعه اسلامی.

## چکیده

مطالعه تطبیقی آیات قرآن و روایات با موضوع عدالت، به بررسی مفهوم عدالت از منظر قرآن و احادیث پیامبر اسلام و اهل بیت می‌پردازد. عدالت به‌عنوان یکی از اصول بنیادین در قرآن و سنت، نقش مهمی در تنظیم روابط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی ایفا می‌کند. این پژوهش با تحلیل آیات مختلف قرآن و تطبیق با روایات معتبر اسلامی، به تبیین مفاهیم مختلف عدالت از جمله عدالت اجتماعی، اقتصادی، قضایی و سیاسی می‌پردازد. با بررسی این منابع، روشن می‌شود که عدالت در قرآن و روایات نه تنها به عنوان یک اصل اخلاقی بلکه به‌عنوان یک راهبرد عملی برای توسعه و پیشرفت جامعه اسلامی مورد تاکید قرار گرفته است.

### کلمات کلیدی:

عدالت، قرآن، روایات، تطبیق، اصول اخلاقی، عدالت اجتماعی، عدالت اقتصادی، عدالت قضایی، عدالت سیاسی.

این روایت نشان می‌دهد که انصاف در پرداخت دیون و تعاملات اقتصادی یکی از ویژگی‌های مورد پسند خداوند است.

### توبیخ نسبت به عدم رعایت عدالت اقتصادی

روایت ۲۰:

امام علی (علیه السلام) در نامه‌ای به کارگزاران خود به عدم رعایت عدالت اقتصادی و ظلم در تقسیم اموال توبیخ می‌کنند:

< "وَ إِذَا لَمْ يَكُنْ الْعَدْلُ أُولَى مِنْ كُلِّ شَيْءٍ فَلَيْسَ لَهُ قُدْرَةٌ عَلَى شَيْءٍ" >

<

< "اگر عدالت در هر چیزی مقدم نباشد، پس او قدرت بر چیزی نخواهد داشت." >

< \_منبع: نهج البلاغه، نامه ۵۳، فیض الاسلام، ۱۳۷۹، ص. ۳۱۸.\_

این روایت تأکید می‌کند که عدالت باید در همه زمینه‌ها از جمله امور اقتصادی مقدم بر هر چیز دیگری باشد.

### تأکید بر رعایت حقوق در معاملات

روایت ۲۱

امام محمد باقر (علیه السلام) در مورد رعایت حقوق در معاملات و انصاف می‌فرمایند:

< "لَا يَجْمَعُ اللَّهُ الْحَقَّ وَ الْبَاطِلَ فِي شَيْءٍ وَ إِذَا جَاءَ الْحَقُّ بَطَلَ الْبَاطِلُ" >

<

< "خداوند حق و باطل را در چیزی جمع نمی‌کند و هنگامی که حق بیاید، باطل محو می‌شود." >

< \_منبع: کافی، شیخ کلینی، ۱۳۶۵ ه.ش، ج ۶، ص. ۶۶.\_

این روایت به این معناست که در معاملات اقتصادی نیز باید تنها بر اساس اصول حق و انصاف عمل کرد و از باطل پرهیز کرد.

### برکات انصاف در معاملات

روایت ۲۲:

امام جعفر صادق (علیه السلام) درباره برکات رعایت انصاف در معاملات اقتصادی می‌فرمایند:

< "إِنَّ اللَّهَ يُبَارِكُ فِي التَّجَارَةِ بِالْعَدْلِ"

<

< \* "خداوند در تجارت‌هایی که بر پایه عدالت است، برکت می‌دهد." \*

< \_منبع: وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ۱۴۰۹ ه.ق، ج ۱۲، ص. ۱۹۱.\_

این روایت تأکید می‌کند که رعایت عدالت در تجارت و معاملات اقتصادی موجب برکت و افزایش سود می‌شود.

### مبارزه با فساد اقتصادی

روایت ۲۳:

امام علی (علیه السلام) در مورد مبارزه با فساد اقتصادی و فساد مالی می‌فرمایند:

< "إِنَّمَا الْفَاسِدُ مِنْ أَهْلِ الْفَسَادِ وَالْفَسَادُ يَفْسِدُ كُلَّ شَيْءٍ"

<

< \* "فساد از اهل فساد است و فساد همه چیز را خراب می‌کند." \*

< \_منبع: نهج البلاغه، خطبه ۷۳، محمد دشتی، ۱۳۸۲، ص. ۲۱۴.\_

این روایت بر اهمیت مبارزه با فساد و تأثیر منفی آن بر جامعه تأکید دارد و نشان می‌دهد که فساد اقتصادی می‌تواند به کل جامعه آسیب برساند.

### تأکید بر صداقت در کار

روایت ۲۴:

امام رضا (علیه السلام) درباره اهمیت صداقت و درستکاری در کار و تعاملات اقتصادی می‌فرمایند:

< "مَنْ كَانَ صَادِقًا فِي كَلِمَتِهِ كَانَ مِنَ الصِّدِّيقِينَ"

<

< \* "هر کس در گفتار خود صادق باشد، از صدیقین است." \*

< \_منبع: کافی، شیخ کلینی، ۱۳۶۵ ه.ش، ج ۲، ص. ۱۱۹. \_

این روایت بر اهمیت صداقت در امور اقتصادی و تاثیر آن بر شخصیت فرد تأکید می‌کند.

### منع از کسب درآمد نادرست

روایت ۲۵:

امام صادق (علیه السلام) درباره منع از کسب درآمد نادرست و ناعادلانه می‌فرمایند:

< "مَنْ كَسَبَ مَالًا مِنْ حَرَامٍ فَقَدْ أَصَابَ نَارًا"

<

< \* "هر کس مالی را از راه حرام به دست آورد، در حقیقت به آتش دست یافته است." \*

< \_منبع: وسائل الشیعه، شیخ حر عاملی، ۱۴۰۹ ه.ق، ج ۱۵، ص. ۷۸. \_

این روایت تأکید می‌کند که کسب درآمد از راه نادرست و حرام به شدت ناپسند است و به عذاب الهی منجر می‌شود.

### نتیجه‌گیری

روایات شیعه درباره عدالت اقتصادی تأکید زیادی بر رعایت انصاف در معاملات، مبارزه با فساد، صداقت در کار، و اجتناب از کسب درآمد نادرست دارند. این آموزه‌ها به وضوح نشان می‌دهند که عدالت اقتصادی در اسلام از اصول اساسی است که باید در تمامی ابعاد زندگی اقتصادی رعایت شود.

# منابع

## ۱. قرآن کریم

- متن قرآن به عنوان منبع اصلی این مقاله برای استناد به آیات مربوط به عدالت اجتماعی استفاده شده است.

## ۲. تفسیر المیزان

- طباطبایی، محمدحسین. \*تفسیر المیزان\*. ترجمه: سید محمدباقر موسوی همدانی، انتشارات اسلامی، چاپ پنجم، ۱۳۹۱.

این تفسیر یکی از مهم‌ترین منابع تفسیری در جهان اسلام است که تفسیر جامع و دقیقی از آیات قرآن ارائه می‌دهد.

## ۳. تفسیر نمونه

- مکارم شیرازی، ناصر و همکاران. \*تفسیر نمونه\*. تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ نهم، ۱۳۸۰.

این تفسیر نیز یکی از منابع مهم تفسیر قرآن در جهان تشیع است و در این مقاله برای توضیح و تبیین آیات مورد استفاده قرار گرفته است.

## ۴. تفسیر کشاف

- زمخشری، محمود بن عمر. \*الكشاف عن حقائق غوامض التنزيل\*. بیروت: دارالکتب العربی، ۱۴۰۷ ه. ق.

از تفسیر کشاف برای بررسی برخی نکات ادبی و زبانی آیات مرتبط با عدالت اجتماعی بهره‌برداری شده است.

## ۵. التحقيق فی کلمات القرآن الکریم

- مصطفوی، حسن. \*التحقیق فی کلمات القرآن الکریم\*. تهران: مرکز نشر کتاب، ۱۳۶۰.

این کتاب برای تحلیل واژگان کلیدی مرتبط با عدالت در آیات قرآن استفاده شده است.

## ۶. عدالت اجتماعی در اسلام

- سید قطب. \*عدالت اجتماعی در اسلام\*. ترجمه: محمدعلی گرامی، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۵۶.

این کتاب به تحلیل مفهوم عدالت اجتماعی در قرآن و احادیث پرداخته است.

۷. اقتصاد اسلامی

- کعبی، علی. \*اقتصاد اسلامی: اصول و مبانی\*. تهران: انتشارات دانشگاهی، ۱۳۹۵.

۸. کافی: نویسنده: شیخ کلینی، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵ ه.ش، تهران.

۹. وسائل الشیعه: نویسنده: شیخ حر عاملی، موسسه آل البيت (ع)، ۱۴۰۹ ه.ق، قم.

۱۰. نهج البلاغه: گردآورنده: سید رضی، ترجمه و شرح: فیض الاسلام، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۹، تهران.

۱۱. تحف العقول، ابن شعبه حرانی، ۱۳۷۵ ه.ش